

Lieftincks grote veldtocht

Door Jessica Kelder

De twintigste eeuw was voor Nederland een eeuw van oorlog en crisis, maar ook van wederopbouw en succes. Een vaak onderbelicht man die met zijn ideeën een eigen draai aan de Nederlandse geschiedenis heeft gegeven, is Pieter Lieftinck. Doordat hij minister van Financiën in het eerste kabinet na de Tweede Wereldoorlog was, heeft hij grote invloed kunnen uitoefenen op de wederopbouw van Nederland. Wie was hij, wat voor ideeën had hij en hoe voerde hij deze uit?

Het is op 12 juni precies 63 jaar geleden dat het laatste stukje van Nederland werd bevrijd. Wat achterblijft is een land dat in puin ligt. Een land dat na vijf jaar bezetting opnieuw moet beginnen, maar waar een klimaat van wederopbouw en hoop heerst. Op dat moment treedt Pieter Lieftinck aan als minister van Financiën. Hij bouwt Nederland in economisch opzicht weer op tijdens zijn zeven jaar ministerschap.

Pieter Lieftinck

Lieftinck (1902-1989) groeit, als zoon van een predikant, op in een protestants milieu te Muiderberg. Na de MULO en de HBS te hebben afgerond, begint hij in 1921 aan een studie rechten in Utrecht, die hij in 1927 succesvol afrondt. Na zijn studie gaat hij in militaire dienst bij de school voor Verlofs-officieren der Onbereden Artillerie. Daar wordt hij beëdigd als reserveofficier. In 1930 besluit hij om zijn interesse in de economie te verbreden met een studie economie in Engeland en de Verenigde Staten. In 1931 promoveert hij cum laude op het proefschrift “Moderne structuurveranderingen in de industrie der Verenigde Sta-

ten.” Van 1932 tot en met 1934 is hij actief binnen het ministerie van Economische Zaken. Na hier gewerkt te hebben, wordt hij in 1934 hoogleraar aan de Hogeschool in Rotterdam. Het is al in deze periode dat hij zich uitlaat over een nieuwe aanpak in de economie met een grotere rol voor de staat. Hij gaat nog voor de oorlog in gesprek met de sociaal-democraten en de Beweging Versterking der Nederlandse Gemeenschap, een voorbode van wat later tijdens de oorlog zal gebeuren in Sint-Michiëlsgestel.

Op 10 mei 1940 vallen de Duitsers ons land binnen en op 15 mei capituleert Nederland. Uit voorzorg werden op het niet-bezette deel van Nederlands-Indië, direct na de capitulatie van Nederland, alle Rijksduitsers geïnterneerd. Als reactie hierop zijn in juli 230 Indische verlofgangers opgepakt en geïnterneerd door de Duitsers. In het najaar wordt een tweede groep geïnterneerd, bekend onder de naam ‘Indische Gijzelaars.’ Lieftinck is één van deze gijzelaars en komt terecht in het Duitse concentratiekamp Buchenwald. Na te zijn overgeplaatst naar Haaren in november 1941, wordt hij in 1942

naar Sint-Michiëlsgestel gebracht. Hier werkt hij zijn ideeën uit over wat er na de oorlog in Nederland moet veranderen.

Sint-Michiëlsgestel

In Sint-Michiëlsgestel wordt de Nederlandse politieke en bestuurlijke elite vastgehouden door de Duitsers. Deze intellectuelen denken hier na over de veranderingen die na de oorlog moeten worden doorgevoerd. Veel van hen vinden dat de verzuiling van voor de oorlog moet worden doorbroken. Dit streven, bekend als de Doorbraakgedachte, wordt onder meer vertolkt door Lieftinck. Hij vond dat de Nederlandse samenleving een eenheid moest worden, dat er gebroken moest worden met ‘de vier zuilen-theorie’ en dat dit een sociale samenleving moest zijn waar het Christendom en de Christelijke traditie een belangrijke rol zouden spelen. Dit geeft een goed beeld van het progressief protestants-christelijke karakter van Lieftinck.

In juli 1942 wordt binnen dit eliteberaad een nieuwe groep opgericht, waar ook Lieftinck lid van is. Deze groep, de Heeren Zeventien, ging meer gedetailleerd in op het na de

oorlog te voeren beleid en wilde dit bereiken door een doorbraakpartij op te richten. Binnen deze groep zie je echter verdeeldheid ontstaan, die maakt dat het totstandkomen van een doorbraakpartij niet slaagt. Een kleinere groep, waar ook Liefinck bij hoort, splitst zich af en zij vormen naar wat in 1945 als de Nederlandse Volksbeweging naar buiten komt. Deze beweging is wat in de Heeren Zeventien eigenlijk al bepleit werd: een doorbraakbeweging die van Nederland een sociale, christelijke samenleving wilde maken. Tevens maakt Liefinck, geheel in overeenstemming met de doorbraakgedachte, na de oorlog de overstap van de CHU naar de PvdA.

Liefinck had tijdens de oorlog niet alleen ideeën over wat er in de samenleving moest veranderen, maar heeft in de verschillende gevangenenkampen (na Sint Michielsgestel is hij ook nog naar Duitsland overgebracht), een geldtheorie ontwikkeld. Deze theorie heeft hij op 30 april 1945 eindelijk af onder de naam ‘inleiding tot de geldtheorie.’ Nog geen twee maanden later wordt hij minister van Financiën en kan hij zijn ideeën in de praktijk brengen. Zijn beleid zorgt ervoor dat de Nederlandse economie, die na de oorlog niet ver van een crisis verwijderd is, weer in het gareel komt.

Het grote veldtochtsplan

Het saneringsbeleid, door hem zelf ‘het grote veldtochtsplan’ genoemd, had twee doelen. In eerste instantie wilde hij voorkomen dat de economie instortte vanwege een gigantische inflatie. Daarbij wilde hij iedereen die had geprofiteerd van de oorlog aanpakken. Met zijn beleid beoogde hij beide doelstellingen te behalen.

Het saneringsbeleid was een geleidelijk proces waarvan de eerste maatregelen in juli 1945, slechts twee weken na zijn aantreden als minister, werden doorgevoerd.

Liefinck op Prinsjesdag 1947

Vanaf dat moment waren alle biljetten van honderd gulden ongeldig verklaard. Iedereen die in het bezit was van deze biljetten moest ze naar de bank brengen, waar het geld voor onbepaalde tijd werd vastgezet en geblokkeerd, zodat niemand meer bij zijn geld kon. Wie niet kon aantonen waar het geld vandaan kwam was, in het kader van ‘schuldig, tenzij bewezen onschuldig,’ zijn geld kwijt. Bovendien volgde hier vrijwel altijd een proces tegen zwarthandel op. Tijdens de oorlog hadden de Duitsers enorm veel geld in omloop gebracht wat had geleid tot inflatie. Om te voorkomen dat deze inflatie tot een crisis zou leiden, moest Liefinck op de een of andere manier ervoor zorgen dat er weer geld uit de omloop werd gehaald. Door op deze manier ‘groot geld’ vast te zetten, slaagde hij daar in.

Op 26 september 1945 vindt de grote klap plaats: al het Nederlandse geld is van het ene op het andere moment niks meer waard. Voor één week was iedere Nederlander volledig gelijk en moest men een week rondkomen van tien gulden; het tientje van Liefinck. Het ‘tientje’, bestaande uit een briefje van vijf gulden en twee rijksdaalders, werd overigens niet zomaar gegeven, maar werd pas verkregen als men tien gulden oud geld inwisselde. Iedereen was verplicht zijn of haar geld naar de bank te brengen, waar alles geregistreerd werd. Na 2 oktober, als iedereen een week lang ‘gelijk’ is geweest, wordt het loon dubbel uitbetaald. In de jaren die volgen, tot 1952, wordt langzaam het vaststaande geld gedeblokkeerd. In zeven jaar is de economie hersteld, bestaat er monetair evenwicht en heeft het bankwezen een enorme impuls gehad: het saneringsbeleid van Liefinck is geslaagd. ■

Bronnen:

- <http://www.minfin.nl/Liefinck>
- <http://geschiedenis.vpro.nl/programmas/2899536/afleveringen/3473229/>
- <http://www.parlement.com/9291000/biof/00816>
- <http://www.inghist.nl/Onderzoek/Projecten/BWN/lemmata/bwn4/liefinck>
- <http://www.oorlogsmuseum-overloon.nl/index.php?p=perspectief&id=nederland>
- Keizer, M. de (1979). *De gijzelaars van Sint Michielsgestel, een elite-beraad in oorlogstijd*.